

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

ION BĂRSEANUL. — Surorile.

IERONIM BARIȚIU. — Amintiri despre Eminescu.

ST. O. I. — Pastel.

MIHAI SADOVEANU. — Intr'un sat, odată...

ZAHARIA BÎRSAN. — Vis și adevăr.

ION SCURTU. — Cronica Săptămînală. (Monumente nationale).

NATALIA NEGRU. — După ploaie.

RED. — Cărți și reviste.

REDACTIA :

Calea Victoriei, No. 56

(Hotel Imperial)

ADMINISTRAȚIA :

Strada Regală, No. 6

(Hotel Union)

BUCUREȘTI

Abonamentul 10 lei pe an

Numărul 20 bani

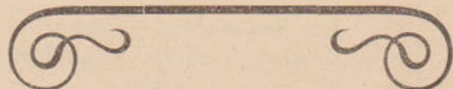
Volumele I și II

DIN

ANUL I (1902)

Se găsesc de vânzare la toate
librăriile.

PREȚUL 10 LEI

Dina și Dana

NOVELĂ

DE

IOAN GABROVANU

Prețul 2 lei.

De vânzare la toate librăriile

POEZII

DE

MARIA CUNȚAN

1 Leu.

De vânzare la librăria Alcalay.

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția : Hotel Imperial 21
Administrația : Str. Begală, 6
BUCUREȘTI

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

SURORILE

— Tu cînd vorbești un inger cîntă,
Și uit de tot ce mă 'nspăimîntă;
Căci uit de moarte și vieată,
Și uit de galbena mea față.
Ah, simt c'ar' să mă urmărească
Foșnitul rochiei ce porți
Cînd fi-voi moartă printre morți —
O candelă la cap — ș'o iască.

Neastîmpărați ca niște fluturi
Ți's ochii lacomi de săruturi!
Tu intri'n pragul tinereței,
Eu trec la marginea vieței!
De-asupra'mi moartea 'ncet s'apleacă
Și-mi spune c'am să plec curînd.
Azi mi-a venit și mie rînd,
Azi bine știu că n'o să treacă!..

N'auzi țipînd țîțina porții?
Nu vezi cum joacă veseli morții?
Se bucură că de la boală
Nici o putere nu mă scoală...
O scumpă stea cu haină albă
Cu lacrimi tu să nu mă plîngi,
Ci lacremile să le sîrîngi:
Vrea dragostea din ele salbă.

Să te mai string odată, vină,
 Tu surioară, tu lumină!
 Azi Dumnezeu cel bun ne vede,
 Azi taină ție'ți voi încrede:
 Când groapa ți-or săpa și ție
 Să-ți fie cugetul curat, —
 Curatul cuget împărat
 Pe dalba lui împărăție!

ION BARSEANUL.

AMINTIRI DESPRE EMINESCU

— EMINESCU LA VIENA ¹⁾ —

După ce am sosit la Viena, mă duc la vechia universitate ca să mă înscriu la facultatea filosofică, cu specialitatea științelor naturale.

Prima persoană, cu care mă întâlnesc urcînd treptele, e Mihail Eminescu, care le scoborea. Fusese și el să se înscrie tot la facultatea filosofică. Străini fiind amîndoi în acea capitală vastă, revederea ne-a fost pe cît se poate de călduroasă și prietenească. De-atunci și până în primăvara anului 1871 am stat cu Eminescu în cele mai bune relațiuni, une-orî chiar intime, zic une-orî, pentru că Eminescu nu era o natură expansivă, ci mai mult meditativă și rezervată. Despre trecutul său, despre relațiunile sale familiare și personale el nu vorbea bucuros și nu cu orî-cine. El era discret față de alții, dar mai virtos față de ceea ce privea persoana sa. În punctul acesta era dificil și la întrebări directe el sau nu răspundea de loc, sau în mod foarte lacomic și brusc.

«Ce-ți pasă?» erau cuvintele stereotipe ale lui, cînd voia să se scape de un interogator ce-l incomoda.

Locul stabil de întîlnire al universitarilor romîni, reprezentanți din mai toate provinciile locuite de romîni, al căror număr întrecea pe

¹⁾ Timpul petrecut de Eminescu la Viena, ca student în filosofie și ca membru zelos al societății studenților romîni de acolo, constituie un moment foarte interesant pentru biografia lui și mai ales pentru cunoașterea și înțelegerea personalității lui, în evoluția sa intelectuală. Din materialul ce am adunat, în cercetările mele asupra vieții și operelor poetului, public de astă dată amintirile lui Ieron. Barițiu, fiul istoricului transilvănean George Barițiu și colegul de studiu al lui Eminescu. Ele au apărut mai întîi în revista Rîndunica, Sibiu I, 1894, Nr. 2, pp. 17 și 18.

atunci cifra de 120 studenți era cunoscuta cafenea «Troidel» pe Wollzeile, în apropiere de universitate. Acolo era clubul studenților români. Situațiunea politică europeană, cât și în special a Românilor, era pe timpul acela foarte agitată și încordată, și prin urmare aveam materie abundentă de discuțiune. Acolo se incingeau adesea, fără ca să se fi sfârșit vro-dată în mod definitiv, ori cu vre-un rezultat pozitiv, nenumărate discuțiuni și nu arareori destul de infocate de natură politică, științifică, literară ș. a.

La început Eminescu lua mai tot-d'auna parte activă la desbatere și era în stare să uite de timp și de sine, cînd obiectul discutat îl pasiona. Admitea și părerea adversarului cu oareș-care amandamente restrîngătoare în materie politică, bisericească și socială, era însă implacabil până la fanatism în materie de istorie, filosofie și estetică.

Cetea mult acasă, în cafenea și în biblioteca universității; cetea cantitativ și calificativ atît de mult și de diferite materii și discipline, încît ori-cît de genial ar fi fost, nu i-a fost posibil a prelucra cu creerul său puternic materialul încărcat, nici a-l sistemisa. Aceasta a și fost cauza, că productivitatea sa nu putea avea un curs continuu, ci numai intermitent și vulcanic.

Desechilibrarea gradată a funcțiunilor sale spirituale, căreia apoi avea să-i urmeze inevitabil paralisia totală, a fost între altele ipertrofia crescîndă a științei aglomerate în creerul său fără saț și fără măsuri. Cu toate acestea ceea ce s'a cristalisat din creerul său vulcanic și din inima sa generoasă, care a fost atrofiată de «nostalgia necunoscutului», l'a făcut nemuritor.

Adesea el absentă cu săptămîinile din societatea noastră. Unde e Eminescu? Ce face? E bolnav sau a plecat? Acestea erau întrebările ce ni le adresam, văzînd că el nu mai vine între noi. Nimenea nu putea da un răspuns hotărît. Apoi fără de veste el apărea ear între noi, mai rar vesel, mai adesea obosit, abătut, palid, cu ochii arzătorî și din ce în ce mai tăcut.

«Unde ai fost de atîta timp, Eminescule?»

«Ce-ți pasă?» îi era răspunsul apăsător și îndesat. Celor mai intimi însă le spunea între patru ochi, că a căpătat parale, că și-a petrecut și că acum iar e rău.

Ceea ce înțelegea el sub *petrecere*, era un fel de viață de boemian, cum o a descris într'un mod așa de interesant scriitorul francez Henri Murger.

Din ce în ce individualitatea lui Eminescu începu a arăta niște particularități tot mai bizare. Ducea o viață neregulată și desordonată, avînd capricii curioase, dădea dint'un extrem în altul și ce ne punea

pe unii din noi pe gânduri era, că începuse să-și neglige esteriorul și înbrăcămintea. Ne era milă de el și-l compăttimeam. delicateța însă, știindu-l foarte simțitor, nu ne permitea a-i face observări.

Intr'o zi de Martie după amiază, în anul 1871, căutînd scrisori cu dor așteptate la universitate, primesc sub cuvertă un bilet. Il am încă și azi, pe care era litografat în avers numele unui coleg al nostru bucovinean, Alexandru Procinkievicz, ear deasupra numelui scris: «Luî Barițiu». Pe adversul (sic) biletului sunt scrise cuvintele: «Moriturus te salutat. După cum ți-am promis. Adio». Acest tinăr de un temperament foarte vesel și fericit se pușcase (sic) în dimineața acelei zile pe o bancă dosnică din parcul de la Dornbach de lingă Viena, cu un revolver drept în mijlocul frunții.

În momentele cînd cetiam biletul, eată că vine și Eminescu. Îi arăt biletul, îl cetește și el, și redîndu-mi-l îmi zice: «Bine a făcut Procinkievicz. Viața e un moft, o prostie».

De aci apoi ni s'a încins o discuțiune foarte viuă despre viață și moarte. Atunci avui ocasiunea a mă convinge, că Eminescu devenise înfocat adept al lui Arthur de Schopenhauer, și că era pesimist incurabil. Spiritul, pe care după zisa lui Goethe îl înțelesese Eminescu prin afinitate, îl făcu lui asemenea și-l consumă morali-cește și trupește¹⁾. Nu mult după aceea el dispăru din Viena și eu nu l'am mai văzut nici odată.

IERONIM BARIȚIU.

PASTEL.

Jos, între care,	Dorm muncitorii
Vitele rumegă;	Pe lingă focuri:
În depărtare	Apele morii
Văile fumegă.	Murmură 'n scocuri.

Scapără stelele...
 Ceasul în care
 Dănțue ielele
 Lingă isvoare...

St. O. I.

¹⁾ Cu totul fals. *I. Sc.*

INTR'UN SAT, ODATA...

În amurgul unui început de toamnă, un călăreț cobora în trap liniștit spre sat, prin mîngierile vîntului ușor al înserării. În liniștea coastei, potcoavele calului roib sunau rar și dulce pe șosea : tac-tac tac-tac...

De-o parte și de alta a drumului sur, se înălțau două spinări ușoare de colnic, ciți-va copaci singuratici își ridicau pe muchii frunzișurile sărace prin care vîntul se strecura cu un șuet domol. Din cînd în cînd, frunze pălite se desprindeau și sburau obosite prin li-căririle melancolice ale amurgului.

Sub coastă era împrăștiat satul, supt o ușoară piclă fumurie. Dintre livezi și dintre căsuțele albe se ridicau stîlpi vineți de fum. De cealaltă parte, pe iaz, se mișcau negurile leneșe ale serii, pe deasupra apelor întunecoase și peste pădurea gălbie de trestii. Cireada venea pe maluri, spre sat, într'un murmur somnoros de tălângi. În sat, scirțiaiu cumpene de fintîni, se auzeau lătrături întrerupte de cîni, și, citeodată, un chiot prelung isbucnea din freamătul înserării, se înălța în văzduh, răsuna pe vale și murea în întinderea cîmpii-lor tăcute.

Călărețul cobori coasta, în săltăturile liniștite ale roibului. Poarta țarinei era deschisă; întră pe ea. Un cîne se repezi hămăind de lingă coliba jitarului; în urmă, eși și românul, își repezi căciula pe ceafă și cîta lung în urma străinului, apoi își repezi căciula pe ochi și întră liniștit în colibă. Focuri vioaie pilpiau în ogrăzi; dulăii zăpăiau la porți; capete mirate de copii eșeau prin spărturile gardurilor.

Călărețul se opri la rateș și descălecă. Era un om voinic, bine legat. în puterea vîrstei, cu mustăți tupoase și cu ochi pătrunzători; umbla îmbrăcat cu strae cenușii de șiiac și în cap avea o pălărie neagră, lată în bouri.

«Stai, Roibule, zice el blind calului, stai aici o leacă și rabdă ce-i răbda, că îndată ți-oî da ovăs... și fin bun, Roibule, — și te-oîu adăpa...»

Zicînd acestea, legă roibul de belciugul bătut în stîlpul gros din fața crișmei, aduse minile prin coama-i aspră și-i mîngiie ochii blînzi și deștepți. Calul necheză încet și-și întinse botul umed spre stăpîn.

«Iaca 'ndată, Roibule, îndată!...»

Străinul își dădu pălăria pe ceafă și trecu pragul rateșului. În-lă-untrul, pătrunsese umbrele înserării. Crișmarul sta după tîghea, aș-

teptindu-și mușteriul, cu gura întinsă până la urechi într'un zîmbet foarte prietinos.

«Bună-sara zise călătorul.

— Mulțămim dumilorvoastră! răspunse cîrșmarul, zîbind mai tare; ce-ti pofteste inima?

— Apoi... deocamdată toarnă un păhar de vin... da'bun... știi...

— Se poate, cum nu; chiar azi am inceput un poloboc... Avem și păstramă bună... Pofitim vinul. Dacă poftești pine, brinză...»

Streinul era ostenit tare. Vorbi încet: «Să sorb întâi paharul ăsta...» Luă paharul, îl privi în zare, scuipe într'o parte cu înfățișare foarte trudită, apoi duse băutura la gură.

«Belșug să deie Domnul și sănătate!

— Dă, Doamne!» zise cîrșmarul.

Străinul bău jumătate de păhar, apoi se țopri. Cîrșmarul întrebă: «Din cotro?...» — Dar necunoscutul n'avu cînd răspunde, ochii i-se lărgiră deodată, se aprinseră, obrajii i se făcură pămîntii; scăpă paharul din mină, gemu: «Nu mă lăsa...» Șovăi și căzu ca un mal pe spate, cu brațele întinse în latură.

Zîmbetul larg al cîrșmarului se șterse brusc și gura se strînse punga pe cînd ochii lui mici rămîneau țintiți de incremenire. Eși repede de după tejghea, se plecă puțin asupra străinului, dar nu zise nimic; se învîrti năuc de cite-va ori prin cîrșmă, apoi năvăli pe ușă.

Popa Ștefan tocmai atunci voia să între.

«Părinte!... părinte!... gemu cîrșmarul înspăimîntat, înghițind greu ceva care parcă-i sta în gît; părinte!... vină degrabă!

— Ce-î Petrache? ce-î, omule? întrebă părintele Ștefan, oprindu-se mirat și așezîndu-și cu grijă cirja dinainte.

— Părinte! degrabă, părinte! că moare...

— Cine moare, omule? strigă părintele, răsufînd ușurat; vino-ți în fire, Petrache! unde? cine?

— Vino degrabă, iacătă-l-ăi!...»

Petrache își șterse năucit sudoarea de pe frunte, se întoarse și năvăli în cîrșmă. Părintele Ștefan se luă după el.

Străinul sta întins, nemișcat pe podele. Horcăia greu și ospună ușoară eșise la colțurile buzelor; ochii se-mișcau crunți în orbitele invinețite.

«L'a pălit damblaua, zise părintele Ștefan, punîndu-și iar, cu grijă, cirja dinainte; da l'a pălit damblaua, Petrache... de bună samă!»

Petrache sta cu minile în lungul trupului și se uita prostit la necunoscut. Popa își trecu dreapta prin barba rară, cărunță, își scărpină, gînditor nasul roș, apoi zise repede, cu limba moale, improșcînd pe cîrșmar:

«De bună samă, Petrache! dambla, Petrache!

— Părinte, strigă crișmarul, căscînd ochii; mare comedie! A venit să bea un păhar de vin... Încă l'am întrebat dacă vrea să-i dau pine și o leacă de brînză... Nu, — zice, — să sorb întîi păharul ista... A băut și a picat ca un mal.

— Petrache! vorbi părintele, improșcînd; toarnă repede o sin-geapă de rachiu, pe urmă dă fuga la primare și treci și pe la mine pe-acasă, de adă psaltirea... — Toarnă repede, Petrache; pe urmă, du-te! urmă popa, după o clipă de gîndire; de bună samă, Petrache!»

Necunoscutul sta întins pe podele, cu brațele în laturî, nemișcat. Intunericul pătrundea prin geamurile murdare și în rateș era tăcere adîncă și apăsătoare.

«Nevasta s'a dus la soacră-mea, zise Petrache turnînd popei băutura, și nici un băeat nu-î acasă; nu știu ce să fac.

— Petrache! strigă popa, improșcînd; de bună samă, Petrache, că vrei să dai de bucluc. Da, da, de bucluc! — Da' ai pus de cel bun? de cel tare?»

Popa își scărpină gînditor nasul roș, apoi puse mina pe ulică; pe cînd Petrache eșea grăbit și speriat pe ușă. Străinul horcăia în întuneric.

«Ei, omule! zise popa mai liniștit, după ce sorbi un gît; ce ai? — Hm! n'aude. — Mare comedie! te pomenești că moare!» Apoi se scărpină la nas. «Al lui trebuie să fie calul de afară... Bun cal...»

Părintele se așeză pe un scaun șchiop, își puse cirja între picioare și prinse a gusta, cu tact, pe gîndurî, din ulică. Gusta, plescăia din limbă, tușea încet, își trecea minile prin barba rară, căruntă și scăr-pina, cu un deget, ardeiful de deasupra mustăților.

Deodată, în cadrul ușei, răsări un om. Zise, intrînd:

«Bună-sara! sărut dreapta, părinte...»

— Tu ești, Neculai? întrebă popa, răsărind ca din ațipeală.

— Eū, părinte. A zis Petrache, că pe unul l'a pălit damblaua.

— Da-da, debunăsamă!» mormăi popa.

Alte capete se arătară în cadrul ușei.

«Sărutăm dreapta, părinte!»

— Domnul cu voi... Domnul cu voi... improșcă popa.

Oamenii intrară, se strînseseră împrejurul celui căzut. Se plecău și se uitău cu luare-aminte la el.

«Aista-î cel cu calul, băgă de samă unul.

— Da, e cel cu calul...» răspunse altul.

După un răstimp de tăcere, Neculai zise:

«Părinte, oare n'ar fi bine să aprindem *lamba* și să ducem omul pe-un pat, unde-va? Să vedem, poate să-și vie în fire.

— Debunăsamă! mormăi popa; dar Petrache nu-î acasă...

— Nu-î acasă Petrache, dar cum să lăsăm așa omul? Doar e suflet de creștin și el.

— Debunăsamă!» mormăi popa, gustind din ulcică.

Gospodarii ridicară încet, pe brațe, pe necunoscut și-l purtară în odaia de alături; îl așezară pe un pat; aprinseră o lampă. Lumina împrăștiată descoperi obrazul pămîntiu și dureros al călătorului. Ochiul plin de o durere nemărginită ardea sub tufa de păr cărunt care-î căzuse pe frunte.

Sătenii se sfătuiau încet; în lumina slabă, figurile lor liniștite, sub căciulile de oae, se zugrăveau puternic. Necunoscutul sufla greu.

«Vere Costache, grăi Neculai către un țăran tânăr și mărunțel; du-te pînă la baba Catinca, ad'o încoace: ea poate s'a pricepe mai degrabă ce să facă».

Popa Ștefan intră, cu ochii sticlind, bătînd tare cu cîrja în podele și scărpinîndu-și nasul înfocat.

«Bun rachiū; are bun rachiū, Petrache! vorbi, împrășcînd, popa.

— Care nu se mai află, părinte»... răspunse Neculai, tușînd cu înțeles.

Părintele se opri înaintea necunoscutului, își puse cu grijă cîrja înainte, și începu să se uite la el cu luare-aminte, cumpănindu-se ușor.

«Săracul! grăi badea Neculai, nimenea nu-l cunoaște, nimenea nu știe de unde-î! Dacă moare aici? Poate rămîne, pe urma lui, nevastă cu copii...

— Se publică, se publică! — împrășcă repede popa, cumpănindu-se.

— Se *publică!* Dacă nu știi cine-î, poți să tot *publici*.

— Așa-î...» murmurară țăranii, clătînd din cap. Apoi se întinse tăcere. Lampa sfîrîia încet, în perete, de-asupra călătorului. În tăcerea nopții de afară, se auzi, de odată, un nechezat jalnic.

«Cine știe de unde vine!» murmură Neculai.

În ochii celui căzut ardea o durere adîncă.

Veni primarele, un om voinic, nalt, c'o leacă de pîntece, îmbrăcat cu strae nemțești. Țăranii îi făcură loc, el se apropie, dădu mîna cu popa, apoi privi un răstimp pe străin.

«Nu-l cunosc, zise el după aceea; îl cunoaște cine-va?

— Nu-l cunoaște nimeni! răspunse Neculai.

— Ce-î de făcut?»

Tocmai atunci intră și baba Catinca, uscată și adusă din șele, dar voinică încă.

«Sărăcuțul de el! vorbi ea, cu glas moale, după ce pipăi pe bolnav și se uită la el cu luare-aminte; necuratul, dragul mătușei, necu-

ratul, el i-a luat și mîinile, și picioarele, și glasul! Alt chip nu-i: să-i citească părintele...

— Am adus cartea, părinte! strigă Petrache uluit, răzbătind printre oameni, speriat și dînd popei psaltirea.

— Citeasc, citeasc...» murmură popa cumpănindu-se.

Țăraniî eșiră unul cîte unul. Ușa se închise în urma lor; dar de dincolo, din crișmă, tot răzbātu, o bucată de vreme, zgomotul nedeslușit al glasurilor. Popa începu să mormăiască și să răscolească filele unuroase ale cărții. De odată se întoarse către primar, care stătea pe un scaun la căpătiul călătorului, și-l împroșcă:

«Aî văzut calul?

— L'am văzut. Bun cal!

— Bun cal, da! zise popa. Apoi, după o tăcere, adăogi: — Dacă moare?

— Cine, părinte? — Popa făcu semn spre străin. De, eū știū ce-i de făcut?» îngînă primarele. Popa împroșcă iar, vînturînd filele unuroase: «Dacă moare, cu ce-l îngropăm?

— Calul! vorbi luminat primarele.

— Debușamă, calul! răspunse popa; debușamă, calul!»

În tăcerea nopții de toamnă, veni deafară iar nechezatul jalnic al roibului. Apoi, sub lumina tristă a lămpii, necunoscutul gemu odată din adîncuri, un fior greū păru că-i umblă prin lăuntru, pe cînd trupul sta nemișcat; ochii se sbătură în orbite; apoi se stîinseră.

Primarele se sculă în picioare, neliniștit, și zise: «A murit...»

— Da, a murit, murmură popa, Dumnezeū să-l erte!

— Dumnezeū să-l erte!» zise și primarele, încet.

Fața străinului, alinată de moarte, era galbenă și părea stăpînită de liniștea unui somn adînc. Lampa sfîriia încet, în tăcere, deasupra. Mortul zăcea pe lăvicerul înflorit al patului; în odae se întinsese o liniște grea, și o taină necunoscută întindea un vâl de jale peste mort și peste cei vii. Alătura, în crișmă, vuetele contenise; rar dacă tresărea cite un glas domol, ca de departe.

Popa făcu semn primareluî, cu capul spre ușă. — Eșiră amîndoi, în virful picioarelor. — În crișmă, Petrache sta după tejea, tot speriat, cu părul vilvoî.

Popa și primarele se așezară pe cite un scaun. Petrache turnă vin în trei păhare și părintele Ștefan își așeză, cu grijă, cîrja între picioare. Apoi tuși încet și zise, împroșcînd:

«Petrache!... a murit! s'a întimplat, care nu s'a mai văzut așa-ceva, dar ce să-i faci? a murit!

— A murit? suspînă înăbușit Petrache, căscînd ochi mari; ce fac eū?

— Stai, ascultă, Petrache, urmă popa împroșcînd; vorba este cum îl îngrijim, da! de bună samă, — cum îl îngrijim! Chîm-chîm! Aici e totul, Petrache, cu ce-l îngropăm?

— Da, zise domnul primar, *da!* cu ce-l îngropăm...

— Vezi, Petrache?

— Văd! gemu Petrache, înfricoșat.

— Ei! după cum zicea domnul Iordache, chîm-chîm! domnule primar, — *da!* cu ce îl îngropăm, Petrache! La primărie trebuie hirtii, o mulțime de treabă... pe urmă... dă! îngrijirea... eu trebuie să citesc, să slujesc, chîm! chîm! și... debunăsamă... cine-mi plătește mie?... — dacă-î vorba pe aceia! strigă popa la urmă, răsufînd din greu și împroșcînd pe Petrache.

— ....Da n'am părinte, vai de capul meu! prinse a se căina Petrache, cu spaimă, apucîndu-se cu mîinile de păr; n'am! iaca și domnul primar știe, nu merge negustoria și trebuie să plătesc o mulțime de parale la perceptor...

— Stai, Petrache, zise popa; nu-î vorba de asta!

— *Nu!* întări primarele, nu-î vorba de asta...

— *Nu!* răsufă Petrache, atunci de ce?

— Stai, omule, ascultă... Înțelegi că... lucrurile... nu trebuie să le știe fie-care... Chîm! chîm! vezi... *omul* a venit călare... înțelegi... chîm! dacă vindem calul... dacă cumperi calul...

— Da! zise primarele, atunci e *semplu* de tot...

— Chîm! atunci fie-care cu al său! » sfinși popa înfășcînd paharul și dîndu-l de dușcă.

Tirziu, cînd treburile fură puse la cale și mortul îngrijit cum trebuie, roîbul străinului fu adăpat de Petrache; iar părintele și primarele porniră spre casele lor, clătîindu-se.

Satul era tăcut și luna plină lumina livezile adormite și căsuțele pitite în livezi. Dealurile se înălțau negre dincolo de apă și iazul sta neclintit, ca o oglindă uriașă, cu luna în fund și c'o diră de lumină albă din fund până la mal. O pace adincă și tainică stăpînea văzduhul; dedeaparte dintr'un colț al iazului, venea vijîitul înăbușit al unui opust.

Cînd se despărțiră, popa zise cu limba grea:

«Poate-l chiema Vasile, poate-l chema Dumitru... cine știe!.. chiar de bună-samă... numai Dumnezeu știe!»

— *Du!* întări primarele, numai Dumnezeu!

Și se despărțiră. Popa apucă, pe gînduri, pe o hudîță. Era îngrijat: se oprea în mijlocul drumului, se uita cu luare-aminte în pămînt, apoi, de-odată, pornea spre șanțul din dreapta; acolo se oprea scurt, ridica

cirja și se cumpănea, cu capu'n piept. Pornea apoi domol spre șanțul din stînga, se repezea ciți-va pași, ridica cirja și se certa, supărat : «De bună samă... du-te și te culcă, bețivule ! păcat de rantie și de potcap... chîm ! du-te și te culcă !»

Și era o lună plină și o lumină dulce în văzduh, în sat pe iaz, pe dealuri și liniștea stăpinea toate făpturile ; iar în hanul mohorit și întunecos mortul străin se odihnea, cu fața alinată, sub mîngierile tremurătoare ale unei făclii. Singura ferestruică luminată a rateșului veghea în umbra streșinei, ca un ochi neadormit.

Mortul a fost îngropat după trei zile. I-s'au făcut pomene frumoase, praznic bun... Popa a mîncat și a băut la praznic, a luat pomenele ; iar calul roib a rămas în grajdul lui Petrache.

L'au îngropat într'un colț de cimitir și a rămas ca părintele să pue pe cineva să facă o cruce și s'o bată la căpătiul mormîntului.

A trecut o săptămînă, două, mai multe ; frunzele, în țintirim, se scuturau din copacii rari din morminte ; iarba era arsă de cele d'întăi brume ale toamnei. Aște de painjen se aninau de crucile sărace, de copacii mihniți și sclikeau ca niște fire de argint în soarele prietinos. Amurguri de purpură înflăcărau rămășița de frunze de prin copaci ; vînturile duioase ale toamnei treceau printre mormintele tăcute și frunzele galbene foșneau. Iar străinul se odihnea sub glii.

Tirziu și-a adus aminte părintele Ștefan că mormîntul străinului a rămas fără cruce, tocmai pe la sfîrșitul toamnei ; — așa dar a cinstit, la rateșul lui Petrache, pe doi romîni și le-a spus ce-l doare.

Sătenii au intrat în lunca de pe coastă, au tăiat cu barda un meșteacăn frumos și drept ca o făclie de ceară albă și au făurit o cruce. Au intrat în țintirim și au așezat-o la căpătiul străinului. Pe cînd bătătoreau țărîna, unul zise :

«Dumnezeu să-l erte, era voinic om și frumos ; avea un păr negru»...

— Nu, răspunse cel-lalt, era bălan... dar, ce-i dreptul, voinic romîn... Cum s'a dus... par'că nici n'a fost !

Apoi plecară.

Cerul era căptușit cu nouri alburii ; o liniște mare plutea pe mormintele sărace. Pe sub crucile triste se adunase morman de frunze ruginii. O tăcere infinită umplea văzduhul și singurătatea țintirimului. Și de-odată, în liniștea adîncă, ciți-va fulgi, ca niște flori de vișin, începură să joace peste locașurile tăcerii. Apoi florile înghețate se înmulțiră, prinseră a curge potop alb, se așternură, ca o pînză, peste cruci, peste frunzele toamnei și peste gliile arse.

MIHAI SADOVEANU.

VIS ȘI ADEVAR *)

Bătrîn, albit cu totul de-a vremilor ninsori
 Ședeam pe-o stîncă 'naltă visînd cu fruntea 'n nori
 Și mă gîndeam cu jale la vremea ce s'a dus...

In preajma mea-î tăcere de moarte... și de-odată
 Aud sburînd prin aer cîntare fermecată
 Și-un stol ușor de îngerî mă iaîu cu ei în sus...

Din sbor aud un vuet, un vuet lung...; tresar,
 Greoi 'mî 'ntorc privirea spre-al lunei trist hotar
 Și sufletu'mî tresaltă din leagănul d'eres...
 Mă uit în jos; o vale adincă și pustie
 Din care vieața cearcă spre lumea mea să vie...
 Dar totu-î întuneric și murmur ne'nțeles.

— «Cu bine mergeți îngerî, al vostru-î ceru 'ntreg!
 Al meu e doar pămîntul...; mă 'ntorc să-l înțeleg»...
 ...Sunt cîntece de leagăn și plîsete pustii,
 Strigări de veselie și răgnet de peire,
 Blesteme 'nfrișate, urări de fericire...
 Prin lacrimi amare cîntări de bucurii.

«'Nainte!»..., tot răsună adînc ca dintr'un iad,
 «'Nainte, tot 'nainte, lăsați pe cei-ce cad!»
 — Urale de sălbateci în ceruri s'aîu isbit...
 «Ce-î astăzi nu ne pasă, ne doare ce-o fi mîne!
 — Și-un glas slăbit, sălbatic, abia răgnește: «*pîne!*»
 Și urletul se 'ngroapă prin golul infînit.

«Oprîți, oprîți o clipă să vin și eu cu voi,
 Imî place disperarea și rînjet de nevoi,
 Imî place lupta voastră cu sgomotu-î aprîns!...
 'Nainte dar, și noaptea svîrli-ți-v'o din mînte,
 Spre răsărit de soare să mergem tot 'nainte
 Și să v'arăt lumina ce-o credeți, că s'a stîns!»...

*) Din volumul «Visuri de noroc».

De-odată mii de glasuri, ce'n ceruri se isbesc
Salută zorii zilei c'un cintec vitejesc...;
In urmă fulger, vaer, bubuituri de tun...
Din temelii pământul de spaim' acum tresare,
E roșie de singe incremenita zare,
Văzduhul se frământă ca un gigant nebun.

Par' c'ar fi dat drum liber o mină de colos
La mările 'nvrăjbite... și-acuma furios
Se varsă mii de valuri să'nghiț' acest pământ;
Sunt strigătele forței cuprinsă 'n nebulie,
E un delir al vieții scăpată din robie,
E-avintul libertății, ajuns la țelul sfint!

«Despote, fă-ți o cruce de-ai învățat vr'odat'
Să'nalți la cer privirea...», căci ceasul ți-a sunat!
Trufia ta de alt' dată e pulbere și fum...
Chiar ceru 'și trage vâlul de nori să nu te vadă
Și sclavii, umiliții, azi falnic vin grămadă
Și jugul ce 'l purtară ți-l svirle 'n ochi acum!»

* * *

S'a 'nseninat văzduhul și norii de pe cer
Privesc fricoși din zare ca umbrele... și pier.
— E-o liniște de-o clipă..., o rază 'n asfințit...
Din înălțimi albastre spre gloata ce murmură
Se uită 'n nepăsare fantoma vremii sură
Cu zimbetul ei rece... un vis incremenit.

Și în curînd mulțimea gonită ca de iad
Porni-va înainte, rizînd de cei ce cad...
Uralele s'or sparge în cerul aiurit...
— «Ce-î astăzi nu ne pasă..., ne doare ce-o fi mine!»
Și-un glas slăbit, sălbatic, urla-va iarăși «pîne!»
Și urletul s'o stinge prin golul infinit.

Z. BIRSAN.

Cronica săptăminei

Monumentele naționale. — Pe-o zi senină și strălucitoare, în mijlocul unei mulțimi entusiaste și-a unor ceremonii de mare sărbătoare națională, văzurăm desvălindu-se Dumineca trecută monumentul lui C. A. Rosetti, care se 'nalță triumfător pe unul din cele mai frumoase bulevarde ale capitalei. Intre multele figuri istorice ale renașterii noastre politice, autorul «ceasurilor de mulțumire» a fost și în viață și după moarte omul cel mai protejat de soartă și cel mai fericit. Visurii îndrăsnețe, cari altora le-au sdrobit viața și chiar i-au doborât în mormânt, el le-a văzut cu ochii realizându-se unul câte unul. Succese nenumărate i-au luminat zilele bătrînețelor; o popularitate fără de seamăn l'a însoțit pînă 'n clipele din urmă ale vieții. Și harul norocului nu l'a părăsit nici după moarte. Nu s'au împlinit nici două zeci de ani, de cînd sufletul i-se stinse între noi, și eată că aceeași popularitate l'a nemurit în bronz spre pomenirea generațiilor viitoare, spre amintirea neamului nostru întreg.

În curînd, un monument și mai măreț se va înălța spre a slăvi pe un alt nemuritor al țării — mai mare de cît Rosetti, dar mai puțin fericit ca el.

E monumentul lui Ion Brătianu, de al cărui nume se leagă multe din mîndrele fapte ale istoriei rominești din jumătatea a doua a veacului al XIX-lea.

Bronzul și marmura recunoștinței naționale vor străluci nu peste mult și spre glorificarea memoriei nemuritorilor literaturii romine. Academia, în sesiunea sa din urmă, a hotărît cu entuziasm înălțarea unui monument bardului de la Mircești.

Pînă și carierele mai puțin glorioase, de și tot atît de cinstite și de folositoare binelui public, își vor avea în curînd — multe aū deja — nemuritorii sculptați în marmoră ori turnați în bronz. Monumentele unor primari harnici, statua pe care funcționarii C. F. R. o vor ridica fostului lor director general, precum și alte proiecte ce de sigur vor urma — îndreptățesc credința (pentru mulți și nădejdea) că monumentele naționale vor răsări mereu în țara noastră și cu deosebire în Capitală, spre «înfrumșetarea» ei..

Să fi apucat așa dar și noi, asemenea strălucitelor neamuri ale antichității ori asemenea popoarelor de azi ale apusului — calea înflorită a artelor plastice, cari slăvesc amintirea falnicilor strămoși? Să fi ajuns și noi, acest mic și nenorocit popor, pe care zile grele ne mai așteaptă și minunate idealuri de întrupat ne ademenesc mereu la luptă și la sacrificiu — să fi ajuns și noi într'o epocă de propă-

șire generală și de liniște neturburată, în care să ne putem dedica fără grije înălțării de monumente și sărbătorilor naționale ?...

Nu. Ori cît de numeroși ar fi oamenii mari ai trecutului nostru, ori cît de generoase și de cuceritoare pornirile recunoștinței naționale — un lucru nu este încă în puterea noastră. Nu este încă în puterea noastră a nemuri memoria strămoșilor prin capodoperile unei *arte naționale* proprii, prin creațiunile unor sculptori romîni geniali. De cele mai de multe-ori artiști străini, cari altă-dată poate nici de nume nu ne-aū pomenit, sunt încredințați să intrupeze în bronz și marmură figurile mindre ale oamenilor noștri mari, redîndu-le prin forța plasticității expresia ideală, pe care o aveau odinioară în ochi, în față, în atitudine, precum și rolul binecuvîntat al vieții și faptelor lor...

Aici n'am ajuns încă și nu puteam ajunge. Civilizația noastră modernă — dacă putem vorbi de aceasta pentru *toate* păturile poporului nostru — este abia la începutul ei. Cultura noastră națională este și astăzi năpădită de buruenile imitației fără măsură și fără critică a culturilor străine. Statul nostru, abia renăscut din cenușa trecutului, nu se poate bucura încă de liniștea unei epoci fericite sub toate raporturile vieții publice; neamul nostru — cu atît mai puțin...

De obicei însă, monumentele naționale s'aū ridicat tot-deauna în timpuri de înflorire politică și culturală ajunsă la apogeu ori în vremi de bogăție economică fără hotare. Așa a fost la Grecii vechi, în epoca lui Pericles. Așa la Romani, pe vremea împăraților cari pluteau în toate bogățiile lumii și cari stăpîneau întreg pămîntul cunoscut pe atunci. Așa la Italieni, în timpul renașterei, cînd numeroase state și orașe adunau în sinul lor averile universului. Așa la Francezi, sub domnia marelui rege Ludovic XIV. Așa la Germani, după războiul glorios de la 1870, cînd neamul acesta învechit în războaie a cucerit cu fier și cu foc o situație preponderantă în Europa, ridicând din ruinele evului mediu vechea împărăție germană — mai puternică încă și mai mîndră de cît fusese.

Toate aceste popoare aveau o cultură de sute de ani, o artă națională tot atît de străveche, precum și o bogăție economică deosibită, pe lingă asigurarea unei liniști pe care le-o da o epocă de putere națională strălucită — cînd se dedicară slăvirii trecutului prin monumente. Oamenii mari căror li se ridicau acestea, pătrunseseră adînc în conștiința maselor, mulți deveniseră chiar legendari; poeți și compozitori îi glorificau prin operele lor; știința istorică cerceta viața și faptele lor, reconstruindu-le.

La noi? Toate astea lipsesc deocamdată, mai mult cri mai puțin. Să așteptăm deci și mai ales să pregătim vremurile mai bune, cind o bogăție economică grea, o epocă de liniște bine asigurată, o cultură națională limpezită și o proprie artă națională — vor aduce și pentru noi veacul unei înfloriri generale. Până atunci, o monografie serioasă a unui mare bărbat e de preferit ori-cărui monument — comandat la știe D-zeu ce artist, strein de neamul și de sentimentul just al trecutului nostru.

ION SCURTU.

DUPA PLOAIE

S'alungă nouri pe cer,	Și razele pe flori se frîng
Se scutur' crengile de rouă,	Schimbătu-î vîntu 'n adiere,
Un soare mîndru toale cer;	Încep concerturile 'n crîng. —
S'a 'nșeninat și nu mai plouă.	În toate e o re'nviere.

O nor! prin suflet ce nu treci
Să iaî cu tine ori-ce chiquri,
Să 'mi lași în locul lor pe veci
Așa de dulci, cerești seniquri?...

NATALIA NEGRU.

Informațiuni literare

În numărul din urmă al *Convorbirilor Literare*, d. I. A. Rădulescu-Pogoneanu publică cite-va amănunte noi despre Eminescu ca ziarist. Vorbind despre iubirea de neam a poetului, d. Rădulescu scrie între altele (p. 315 Nota): «Eminescu știa, ca nici un altul, poesi și melodii populare din toate părțile Romîniei»...

Credem că toată partea asta din articolul d-lui Rădulescu ar fi fost mai completă, dacă nu uita, că acele «poesii populare din toate dărțile Romîniei» au fost publicate într'un volum de 216 pagini în 8°, la anul 1902, în editura tipografiei Minerva.

*

D. Vasile Podeanu a pus sub presă al treilea volumaș al «Cintecelor» sale.

*

Ath. Papaiani (Samarineanu). *Cura de apă*, comedie originală în patru acte. București. Tip. «Universitară» Str. Academiei, No. 30, 1903. Pr. 1 Leu.

*

Convorbiri literare No. 4, 1 Aprilie 1903. Director: *Ioan Bogdan*. Cuprinsul: I. A. Rădulescu-Pogoneanu: Cite-va pagini din tinerețea lui Eminescu. E. H. M. Poesii. Ciru Economu: Din Rucăr (roman). Dr. N. Leon: Generațiunea spontanee și darwinisîmul. G. Bogdan-Duică: Logofătul Costache Conachi. — S. P.: Gaston Peris (notiță) — N. Iorga: comunicări mărunte. Bibliografie. Pr. unui ex. Lei 1.75 Abonament anual: pentru Romînia 20 Lei; pentru țările uniunei postale 25 lei; pentru Romîniî din Austro-Ungaria 15 coroane.